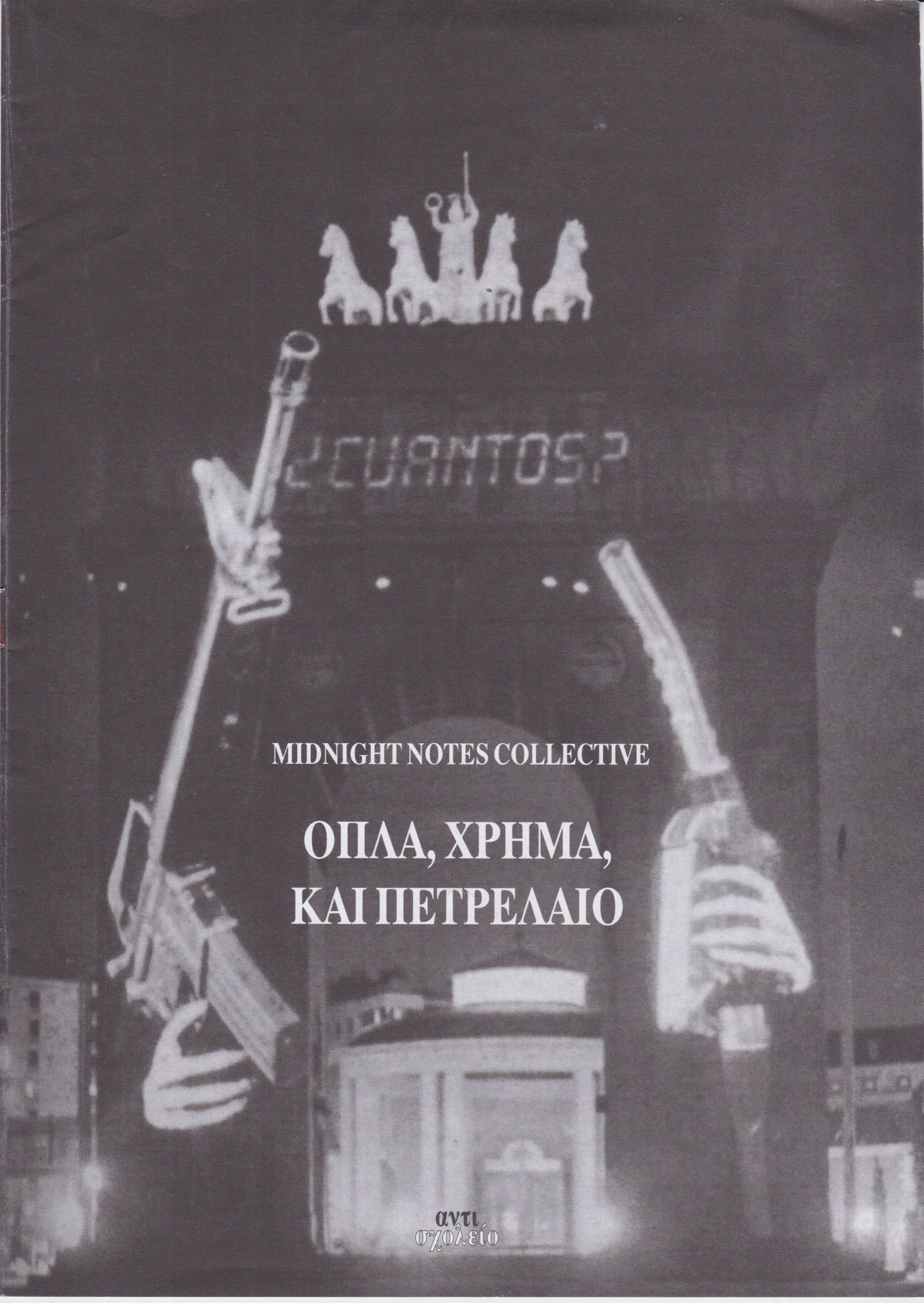

MIDNIGHT NOTES COLLECTIVE

ΟΠΛΑ, ΧΡΗΜΑ, ΚΑΙ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ

αντι
σχολείο

*Το κείμενο **Oil, Guns and Money** της **Midnight Notes Collective***
*δημοσιεύτηκε στη συλλογή **Midnight Oil: Work, Enemy, War, 1973 - 1992***
*που έγινε από τις **anti - copyright** εκδόσεις **Autonomedia** το 1992*
στη Νέα Υόρκη.

★

Η έκδοση στα ελληνικά έγινε τον σεπτέμβρη του 2001, σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ

Η ανάλυση που ακολουθεί προέρχεται από συλλογή κειμένων της αμερικάνικης κολλεκτίβας *Midnight Notes.* Η πρωτότυπη έκδοση της ομάδας έγινε το 1992, από τις εκδόσεις *Autonomedia,* με τίτλο ***Midnignt Oil: Work, Energy, War, 1973 - 1992.***

Διαλέξαμε την μετάφραση και την έκδοση του κειμένου γιατί (όπως εξάλλου και όλο το βιβλίο) αντιμετωπίζει το ζήτημα των πετρελαίων και της εκμετάλλευσής τους όχι από την γεωπολιτική άποψη, αλλά σαν ένα από τα βασικά εργαλεία ταξικής κυριαρχίας. Τόσο στα πετρελαιοπαραγωγά κράτη, όσο και στα μητροπολιτικά.

Η αφετηρία της ανάλυσης βρίσκεται στην άποψη πως το πετρέλαιο είναι ένα μέσο για να καθορίζονται οι τιμές όλων των υπόλοιπων εμπορευμάτων, και μάλιστα σε παγκόσμια κλίμακα. Κατά συνέπεια οι χειρισμοί γύρω από τις τιμές και την ροή πετρελαίου συγκλίνουν στη «διατίμηση» της εργασίας, που για τα αφεντικά είναι επίσης εμπόρευμα.

Επειδή όμως δεν είναι «πειθαρχημένη» η προσφορά εργασίας (όπως θα ήταν το επιθυμητό για τους κυρίαρχους) οι χειρισμοί στις τιμές και στην ροή του πετρελαίου συμπλέκονται με τον ταξικό ανταγωνισμό. Κάθε φάση στην οποία τα αφεντικά ελπίζουν πως έχουν πετύχει ένα κάποιο σημείο «ισορροπίας» βρίσκεται αντιμέτωπη - όπως παρουσιάζει η κολλεκτίβα Midnight Notes - με ένα καινούργιο κύμα εργατικής απειθαρχίας.

Η ανάλυση σταματάει στις αρχές της δεκαετίας του '90. Για την ακρίβεια πριν από το ξέσπασμα της στρατιωτικής επιχείρησης «καταιγίδα της ερήμου». Θα μπορούσε να έχει αξία και σήμερα;

Σκεφτόμαστε πως ναι. Παρότι υπάρχει ένα είδος «πληροφοριακής απαγόρευσης» είναι βέβαιο πως η πολύμηνη εξέγερση στην Παλαιστίνη έχει επιδράσει καταλυτικά στις μεσανατολικές (τουλάχιστον) κοινωνίες - που φυσικά έχουν και πολλούς ακόμα λόγους να βρίσκονται σε αναστάτωση. Η δεδομένη ισχύς των ισλαμικών κινημάτων και ιδεών σ' αυτές τις κοινωνίες φαίνεται πως δεν εγγυάται, από μόνη της, «διάδοχες» πολιτικές καταστάσεις που να εξασφαλίζουν τα συμφέροντα των καταναλωτών ενέργειας. Παρότι τα υπάρχοντα ισλαμικά καθεστώτα (σκληροπυρηνικά ή όχι) ασκούν δυναμικά τον ταξικό έλεγχο, κάθε «ανατροπή» (που πολλοί φοβούνται σίγουρα για το καθεστώς της Σσαουδικής Αραβίας) θα μπορούσε να έχει μεσοπρόθεσμα απρόβλεπτες συνέπειες - για τον αναπτυγμένο καπιταλιστικά κόσμο, που έχει τα δικά του προβλήματα. Σ' αυτή την περίπτωση η *στρατιωτική παρουσία* του βορρά, με τον α ή β τρόπο, θα μπορούσε να είναι καθοριστική για την καπιταλιστική «ειρήνη».

Από τη μεριά μας δεν θα θέλαμε πάντως να αγνοήσουμε *και* την γεωπολιτική διάσταση του ελέγχου των ενεργειακών αποθεμάτων. Κι αυτό επειδή πολλά έχουν αλλάξει στην «ενότητα» του καπιταλιστικού κόσμου, των δεκαετιών '70 και '80.

Το πετρέλαιο είναι ένα απ' τα πιο σημαντικά εμπορεύματα στον κόσμο μετά τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο, και μ' αυτή την έννοια η ιστορία της χρήσης και του εμπορίου του αυτές τις δεκαετίες είναι σχεδόν η ίδια η ιστορία του καπιταλισμού. Πέρα από τις επιμέρους χρήσεις του, η κυριότερη και γενικότερη αξία του πετρελαίου είναι πως αντικαθιστά την εργασία. Ειπωμένο απλά, η ενέργεια αντικαθιστά εργασία. Αλλά το πετρέλαιο είναι κάτι παραπάνω, αφού είναι το εμπόρευμα του οποίου η αγοραπωλησία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τα επίπεδα των τιμών, των μισθών και των κερδών. Το πετρέλαιο συμμετέχει στην παραγωγή όλων των υπόλοιπων εμπορευμάτων· στο βαθμό που οι τιμές του ανεβαίνουν ή κατεβαίνουν παρασέρνουν ανάλογα όλες τις υπόλοιπες τιμές.

Τί καθορίζει την τιμή του πετρελαίου; Ο περισσότερος κόσμος πιστεύει πως το «αόρατο χέρι» της αγοράς ελέγχει τις τιμές. Αγνοεί το γεγονός πως το πετρέλαιο είναι βασικό εργαλείο στον καπιταλιστικό σχεδιασμό, και πως η τιμή του διαμορφώνεται μέσα από διάφορους πολιτικούς ανταγωνισμούς. Αυτοί οι αγώνες έχουν περάσει από διάφορες ιστορικές φάσεις.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΕΫΝΣΙΑΝΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΣΤΑ ΣΟΚ ΤΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΪΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Από τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70, ο καπιταλιστικός σχεδιασμός στη Δύση ήταν βασισμένος πάνω στην Κεϋνσιανική στρατηγική, μια μεθοδολογία που πήρε το όνομά της από τον οικονομολόγο J.M. Keynes. Αυτή η στρατηγική ευνοούσε την αύξηση των μισθών και την κατανάλωση της εργατικής τάξης, παράλληλα με την αύξηση της παραγωγικότητας στα εργοστάσια – μια στρατηγική που απαιτούσε σχετικά φτηνό πετρέλαιο. Αυτή ήταν η βάση για την μεγέθυνση της βασισμένης στην αυτοκινητοβιομηχανία οικονομίας των ΗΠΑ: περισσότερα καύσιμα για τα αυτοκίνητα, περισσότερη ενέργεια για τις παραγωγικές διαδικασίες. Η τιμή του πετρελαίου κρατήθηκε σχετικά σταθερή στις δεκαετίες του '50 και του '60, κιαυτό αντανακλούσε τη σταθερότητα της Κεϋνσιανής ρύθμισης κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων.

Στο βαθμό που τα παγκόσμια αποθέματα πετρελαίου ανήκαν και ήταν εκμεταλλεύσιμα από επτά δυτικές (κυρίως αμερικανικές) πετρελαϊκές εταιρείες, τις αποκαλούμενες «επτά αδελφές», δεν ήταν ιδιαίτερα δύσκολο για τους δυτικούς οικονομικούς σχεδιαστές να ρυθμίσουν την τιμή του πετρελαίου σε εκείνα τα επίπεδα που θα ταίριαζαν με την γενική μεγέθυνση της φορντικής παραγωγής. Από τα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι, σχεδόν, το 1973, η σχέση του μεριδίου των κερδών που πήγαινε στις πετρελαϊκές εταιρείες με εκείνο που πήγαινε στις αυτοκινητοβιομηχανίες ήταν σχεδόν σταθερή. Στην πλέον πετρελαιοπαραγωγική περιοχή του κόσμου, στη Μέση Ανατολή, αυτές οι εταιρείες κατείχαν τεράστιες εκτάσεις γης, και πλήρωναν έναν τυπικό φόρο στις τοπικές κυβερνήσεις. Όταν οι κυβερνήσεις αυτές ζητούσαν αύξηση αυτών των φόρων ή μεγαλύτερο έλεγχο απ' τη μεριά τους στα κοιτάσματα, «επανέρχονταν στη τάξη» κάτω από την αμερικάνικη πίεση (όπως συνέβη παράδειγματος χάρην στο Ιράν το 1953, στο Ιράκ το 1963, στην Ινδονησία το 1965).

Μέσα στις ΗΠΑ η συνολική μεταπολεμική οικονομία και κουλτούρα αναμορφώθηκε με άξονα την αυτοκινητοβιομηχανία και την παραγωγή μέσω της αλυσίδας συναρμολόγησης. Η παραγωγή αυτοκινήτων πέρασε από τα 3.000.000 οχήματα το χρόνο το 1946, σε 8.000.000 το 1950, φτάνοντας σε έναν ετήσιο μέσο όρο περίπου 10.000.000 στη δεκαετία του '70. Η κατασκευή των αγωγών μεταφοράς πετρελαίου στην Ερυθρά Θάλασσα, η δημιουργία του κράτους του Ισραήλ, η αντικατάσταση των μηχανών καύσης άνθρακα με ντηζελομηχανές στους σιδηροδρόμους, το εθνικό πρόγραμμα του Αϊζενχάουερ για την κατασκευή λεωφόρων ταχείας κυκλοφορίας, η συμφωνία για τον άνθρακα το 1950 (μια συμφωνία που μείωσε δραματικά τη συνδικαλιστική δύναμη των ανθρακωρύχων) και η κατά 10% αύξηση στην ετήσια παραγωγή της ΑραβοΑμερικανικής πετρελαϊκής εταιρείας (Aramco) μεταξύ 1945 και 1950, όλα αυτά υπήρξαν στοιχεία κλειδιά για την μετάβαση από τον άνθρακα στο πετρέλαιο σαν βασική πηγή ενέργειας.

Οι περισσότερες περιοχές της εργασίας, από τα σχολεία μέχρι τη γεωργία, οργανώθηκαν με μοντέλο τη γραμμή συναρμολόγησης, ενώ οι τυπικές μορφές των εργατικών αγώνων στην αυτοκινητοβιομηχανία διαχύθηκαν σε όλους τους τομείς της βιομηχανίας. Η μαζική προσφορά αυτοκινήτων προκάλεσε ένα τεράστιο άλμα στη γεωγραφική κινητικότητα. Οι πόλεις ξανασχεδιάστηκαν στη βάση της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων, κι ένα καινούργιο είδος κατοίκησης ξεφύτρωσε, σαν μανιτάρι: τα προάστεια. Σήμερα η ουσιαστική χωρική δομή των αμερικανικών πόλεων απαιτεί την μεταφορά μέσω αυτοκινήτου. Όσον αφορά την κυρίαρχη εικόνα στη μαζική κουλτούρα, το αυτοκίνητο επενδύθηκε με σημαινόμενα ερωτισμού, ανδρισμού και ελευθερίας.

Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1973 – 74

Το τέλος αυτής της εποχής ήρθε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του '70, όταν οι αγώνες της εργατικής τάξης σ' όλον τον κόσμο έσπασαν την σχέση ανάμεσα στο μισθό και την παραγωγικότητα, που ήταν η βάση του Κεϋνσιανισμού. Η απάντηση των σχεδιαστών του καπιταλισμού σ' αυτήν την επίθεση ήταν, στις ΗΠΑ, η επιβολή μιας γενικευμένης λιτότητας, η συρρίκνωση του βιομηχανικού προλεταριάτου, και η επέκταση της αγοράς εργασίας μέσω της αύξησης της μετανάστευσης. Και στην Ευρώπη επίσης επιβλήθηκε μια πτώση στην εργασιακή ένταση στην κατασκευαστική βιομηχανία, και αύξηση της μετανάστευσης, μαζί με υψηλά ποσοστά χρόνιας ανεργίας.

Στα πετρελαιοπαραγωγά κράτη, οι αντιαποικιακοί αγώνες και οι απαιτήσεις της εργατικής τάξης ανάγκασαν το παγκόσμιο κεφάλαιο να αποδεχθεί τα προγράμματα εθνικοποιήσεων. Αλλά οι πολυεθνικές πετρελαϊκές εταιρείες κράτησαν τον έλεγχο της διύλισης, της διάθεσης και της τεχνολογίας εξόρυξης· κράτησαν επίσης ένα κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση των τιμών. Τα πετρελαιοπαραγωγά κράτη, από την Βενεζουέλα και τη Νιγηρία ως τη Λιβύη και τη Σαουδική Αραβία, άρχισαν επίσης να κομματιάζουν και να επεκτείνουν την δική τους εργατική τάξη, στρεφόμενα στις δεξαμενές της πολυεθνικής εργατικής δύναμης, στη Λατινική Αμερική, την Αφρική και την Ασία.

Το κλειδί στην αναδιοργάνωση της εργατικής τάξης και της παραγωγικής διαδικασίας στις ΗΠΑ, την Ευρώπη, και τα πετρελαιοπαραγωγά κράτη ήταν η άνοδος των τιμών του πετρελαίου, η ονομαζόμενη «ενεργειακή κρίση». Όπως είπαμε νωρίτερα η Κεϋνσιανική στρατηγική κερδοφορίας στη Δύση είχε στηριχτεί σε μια ελεγχόμενη αύξηση των μισθών (και άρα της καταναλωτικής δύναμης), στην αντιμετώπιση των «υπέρογκων» μισθολογικών απαιτήσεων μέσω της απειλής της ανεργίας, και στην αύξηση της παραγωγικότητας γρηγορότερα από την αύξηση των μισθών. Ειπωμένο απλά η στρατηγική αυτή επεδίωκε την ενοποίηση του μαζικού εργάτη έτσι ώστε να ενδυναμωθεί η παραγωγικότητά του, και την διατήρηση τομέων απλήρωτης εργασίας στο σπίτι ώστε να εξασφαλίζεται η αναπαραγωγή της δυνατότητας για εργασία. Αλλά η ουτοπία του Χένρυ Φορντ για έναν ευτυχή παντρεμένο εργάτη, με καθαρό σπίτι, φαγητό στο τραπέζι, κι ένα σταθερό μισθολογικό ποσό στην τσέπη κάθε μήνα, που θα ζει κάτω από έναν ηθικό έλεγχο, κατέρρευσε κάτω από την έφοδο ενός συνδυασμού άγριων απεργιών στα εργοστάσια και αγώνων για την αύξηση των κοινωνικών δαπανών στις πόλεις. Αυτή η κρίση του Κεϋνσιανικού σχεδιασμού δεν προκλήθηκε μόνο επειδή οι ψηλότεροι μισθοί, με την απλή ποσοτική έννοια, έριξαν το ποσοστό κέρδους. Αλλά και επειδή η συνολική πολιτική δομή η οποία ρύθμιζε τη σχέση μισθών και κερδών, το «κοινωνικό κράτος», κατέρρευσε εξαιτίας αυτών των αγώνων, γινόμενο όλο και πιο βίαιο, όλο και πιο «αντικοινωνικό». Απαιτώντας, από την μια μεριά, αυξήσεις στους μισθούς ανεξάρτητα από τις ανόδους της παραγωγικότητας, κι απ' την άλλη μισθό για την αναπαραγωγική εργασία (στο σπίτι) αυτοί οι αγώνες επιτέθηκαν στις πιο κρίσιμες μεθόδους απόσπασης και πραγματοποίησης της υπεραξίας.

Απέναντι σ' αυτά, το κεφάλαιο αντεπιτέθηκε υπονομεύοντας τους μισθούς και την κοινωνική πρόνοια, και επιπλέον αποσυνθέτοντας την εργατική δύναμη που είχε στηριχτεί στο υψηλό επίπεδο μισθών. Η «ενεργειακή κρίση» ήταν βασικό συστατικό της επίθεσης, γιατί προκάλεσε ταυτόχρονα την δημιουργία μεγάλων δεξαμενών επενδυτικού κεφαλαίου (από την αύξηση της τιμής του πετρελαίου) και την μείωση των πραγματικών μισθών. Τα διαθέσιμα κεφάλαια στις δυτικές τράπεζες αυξήθηκαν ευθέως ανάλογα με τη λιτότητα σε βάρος όλων των εργατών, μισθωτών και μη, διεθνώς.

Για την ενεργειακή κρίση του 1973 – 74 κατηγορήθηκε ο ΟΠΕΚ. Πράγματι ήταν ο ΟΠΕΚ που αύξησε τα ποσά που οι πετρελαϊκές εταιρείες πλήρωναν στα αντίστοιχα κράτη για την εξόρυξη του πετρελαίου. Αλλά αυτή η απόφαση πάρθηκε μόνο ύστερα από την συγκατάθεση της κυβέρνησης της Σαουδικής Αραβίας. Διάφορα κράτη του ΟΠΕΚ ζητούσαν από χρόνια αύξηση αυτών των ποσών, αλλά δεν πετύχαιναν τίποτα, λόγω της άρνησης της Σαουδικής Αραβίας. Η Σαουδική Αραβία, σαν ο μεγαλύτερος παραγωγός μέσα στον ΟΠΕΚ, είχε (και έχει) ιδιαίτερη δύναμη να επηρρεάζει κοντοπρόθεσμα τα επίπεδα των τιμών, ρυθμίζοντας την δική της παραγωγή. Εξαρτημένη από την πολιτική υποστήριξη των ΗΠΑ, η κυβέρνηση της Σαουδικής Αραβίας έπαιρνε πάντα τις αποφάσεις της για την παραγωγή και τις τιμές του πετρελαίου σε συνεννόηση με τα οικονομικά επιτελεία των ΗΠΑ. Η κεντρική τράπεζα της Σαουδικής Αραβίας (η SAMA) διοικείται σε συνεργασία με το αμερικανικό υπουργείο οικονομικών. Μέχρι το 1980 η κρατική Σαουδαραβική εταιρεία πετρελαίων, η Aramco, απαρτιζόταν από μια ομάδα αμερικανικών εταιρειών. Μετά το 1980 εθνικοποιήθηκε, αλλά η διοίκησή της συνέχισε να γίνεται σε συνεργασία με τις ίδιες εταιρείες, και πολλά από τα στελέχη της είναι αμερικάνοι και ευρωπαίοι.

Η απόφαση της Σαουδικής Αραβίας να υποστηρίξει την άνοδο των τιμών του ακατέργαστου πετρελαίου στα 1973 πάρθηκε μόνο αφού η αμερικάνικη κυβέρνηση συγκατάνευσε. Από το 1971 άλλωστε η κυβέρνηση των ΗΠΑ, είχε ξεκινήσει να υποστηρίζει, τόσο στην Σαουδική Αραβία όσο και στον ΟΠΕΚ συνολικά, πως η τιμή του αργού πετρελαίου θα έπρεπε να αυξηθεί. Ο πόλεμος του Yom Kippur το 1973 παρουσιάζεται συνήθως σαν η αιτία για την αύξηση αυτή: τα αραβικά κράτη υποτίθεται πως ήθελαν να τιμωρήσουν τη Δύση, για την υποστήριξη που έδωσε στο Ισραήλ. Αλλά ο πόλεμος ήταν σε μεγάλο βαθμό επουσιώδης για τις κινήσεις που έγιναν πίσω από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου, όπως επίσης και το αραβικό πετρελαϊκό εμπάργκο ήταν επουσιώδες σε σχέση με τους μηχανισμούς της ανόδου. Στην πραγματικότητα το αραβικό εμπάργκο ήταν εικονικό, και η ροή πετρελαίου δεν διακόπηκε σοβαρά.

Αν και η άνοδος των τιμών ξεκίνησε από τον ΟΠΕΚ, οι πετρελαϊκές εταιρείες αμέσως αύξησαν τις δικές τους τιμές πολύ παραπάνω από εκείνες των κρατών του ΟΠΕΚ. Στην πραγματικότητα όλες οι ενεργειακές εταιρείες – φυσικού αερίου, άνθρακα, ουρανίου (συχνά επρόκειτο για τις ίδιες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν σε διάφορους τομείς) – αύξησαν τις τιμές πάνω και πέρα από εκείνες του αργού πετρελαίου. Μεγάλο μέρος των ποσών αυτών, που κερδήθηκαν από τα κράτη του Κόλπου (την Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ κατά κύριο λόγο) επέστρεψαν στις διεθνείς τράπεζες και τις χρηματιστηριακές αγορές. Αυτή η διαδικασία, γνωστή σαν ανακύκλωση των πετροδόλαρων, αφορούσε μεγάλα ποσά – εκατοντάδες δισεκατομύρια δολάρια – ποσά που ήταν κρίσιμα για την στρατηγική του καπιταλιστικού σχεδιασμού. Εκείνη την εποχή αυτά τα ποσά αντιπροσώπευαν τις μεγαλύτερες οικονομικές ροές στον πλανήτη. Η τεράστια μάζα κεφαλαίου διαθέσιμου για επενδύσεις επέτρεψε στους καπιταλιστές να ενισχύσουν την αυτοματοποίηση και την εισαγωγή νέων τεχνολογιών σε εργοστάσια στη Βόρεια Αμερική, στην Ευρώπη και στην Ιαπωνία. Η στρατηγική της συσσώρευσης που βρισκόταν κάτω από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου μετά το 1973 έδειξε πόσο γρήγορα μπορεί να αυξηθεί η παραγωγικότητα και ταυτόχρονα να μειωθούν οι μισθοί.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΙΡΑΝ

Ενόσω η άνοδος των τιμών του πετρελαίου κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 προσέφερε μια γρήγορη δυνατότητα στο παγκόσμιο κεφάλαιο να λύσει κάποια προβλήματά του, δημιούργησε μερικά καινούργια. Στα 1980 οι σελίδες των οικονομικών εφημερίδων ήταν γεμάτες παράπονα για το είδος της οικονομικής ανάπτυξης, μετά το 1973, στα πετρελαιοπαραγωγά κράτη όπως η Νιγηρία, η Βενεζουέλα και η Αλγερία. Τα οικονομικά επιτελεία αυτών των κρατών, που είχαν αυξημένα έσοδα, υποχώρησαν πολύ εύκολα στις λαϊκές απαιτήσεις για μεγαλύτερους μισθούς και περισσότερες κρατικές δαπάνες στην κοινωνική πρόνοια. «Τα επιτεύγματα [των πλούσιων σε πετρέλαιο Αραβικών κρατών στη δεκαετία του 1970] θα μπορούσαν να έχουν γίνει με πολύ μικρότερο κόστος - ίσως όχι παραπάνω από το μισό των χρημάτων που σπαταλήθηκαν. Αντίστοιχα οι καταθέσεις και οι επενδύσεις θα μπορούσαν να είναι δύο ή τρεις φορές μεγαλύτερες» έγραφε ένα αναλυτής για την περίοδο αυτή. Ενόσω ένα μέρος από τα αυξημένα έσοδα των πετρελαιοπαραγωγών χωρών ανακυκλώθηκαν μέσα στο

διεθνές οικονομικό σύστημα (τα πετροδόλαρα) ένα άλλο μέρος «σπαταλήθηκε» και επέτρεψε να δημιουργηθούν συνθήκες για κοινωνικές επαναστάσεις.

Η πλέον ορατή καταδήλωση των παραπάνω βρέθηκε στο παράδειγμα της επανάστασης στο Ιράν, όταν το προλεταριάτο του Ιράν, διαιρεμένο λιγότερο από άλλα μέρη (όπου οι πάμπολλες γλώσσες των εργατών δεν επέτρεπαν καν συνεννόηση) έδωσε το τελικό και πιο αποφασιστικό χτύπημα στο καθεστώς του Σάχη με την απεργία στην πετρελαϊκή βιομηχανία από τον Οκτώβριο του 1978 ως τον Φεβρουάριο του 1979. Αυτή η απεργία, και η ευρύτερη κοινωνική επανάσταση στο Ιράν, απέδειξαν στο κεφάλαιο τους κινδύνους των μεγάλων και γρήγορων αυξήσεων στα έσοδα από το πετρέλαιο στη Μέση Ανατολή και στις άλλες πετρελαιοπαραγωγές χώρες. Αυτό σήμαινε πως χωρίς αποτελεσματικό έλεγχο το προλεταριάτο αυτών των χωρών θα μπορούσε να ανατρέψει ακόμα και τους πιο σκληρούς δικτάτορες. Το οδυνηρό μάθημα ήταν πως αν η τιμή του πετρελαίου επρόκειτο στο μέλλον να αυξηθεί, οι κοινωνίες των πετρελαιοπαραγωγών χωρών θα έπρεπε να ελέγχονται ακόμα πιο αυστηρά.

Μακρυά από το να είναι υπόδειγμα των κινδύνων από την γρήγορη αύξηση των τιμών του πετρελαίου, η Ιρανική επανάσταση είχε άμεση συνέπεια στις μεθόδους αστυνόμευσης των πετρελαιοπαραγωγών χωρών. Το Ιράν ήταν το κέντρο της στρατιωτικής στρατηγικής των ΗΠΑ για τη Μέση Ανατολή. Το καθεστώς του Σάχη, εφοδιασμένο με δισεκατομύρια δολάρια και εξοπλισμένο κατάλληλα, είχε το καθήκον να αποτελεί το περιφερειακό αφεντικό, ήταν η δύναμη που επιτηρούσε τα υπόλοιπα κράτη φροντίζοντας να συνεργάζονται στις νόρμες για την παραγωγή πετρελαίου και στις τιμές. Ο Σάχης είχε την ευθύνη να εμποδίσει οποιοδήποτε εθνικιστικό ή εργατικό κίνημα στην περιοχή. Η παραγωγή πετρελαίου του Ιράν – η δεύτερη μεγαλύτερη στον ΟΠΕΚ – ρυθμιζόταν σύμφωνα με την θέληση των ΗΠΑ, και ο Σάχης εγγυόταν πως δεν θα μπορούσε να συμβεί αλλιώς. Όταν ο στρατηγός Αλεξάντερ Χέιγκ χαρακτήρισε την Ιρανική επανάσταση «απόλυτη καταστροφή», αυτό ήταν κυρίως επειδή με αυτόν τον τρόπο τελείωνε ο υποστηρικτικός ρόλος του Ιράν προς την Σαουδική Αραβία, στη διεθνή πετρελαϊκή αγορά.

Όταν ο Σάχης αναγκάστηκε να φύγει το 1979, η κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν είχε δύναμη τοπικά για να αντιδράσει. Τα κράτη του Κόλπου ήταν αξιόπιστοι σύμμαχοι φυσικά, αλλά δεν είχαν την «ανθρώπινη δύναμη» (ή τα κανόνια) για να επέμβουν. Η μόνη λύση ήταν να δημιουργηθεί μια εναλλακτική στρατιωτική παρουσία, ένα μέρος της οποίας θα ήταν η στάθμευση αμερικάνικων στρατευμάτων στον Κόλπο. Ένα μήνα μετά την Ιρανική επανάσταση, η κυβέρνηση των ΗΠΑ παρουσίασε ένα σχέδιο για τη δημιουργία μιας δύναμης ταχείας επέμβασης (RDF) δυναμικότητας 200.000 ανδρών, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε πόλεμο ειδικά στη Μέση Ανατολή. Αλλά, φυσικά, η RDF θα ήταν άχρηστη αν δεν υπήρχε κάπου να στρατοπεδεύσει.

Τελικά, στη δεκαετία του 1980, η κυβέρνηση των ΗΠΑ, σε συμμαχία με τα κράτη του Κόλπου και την Αίγυπτο, δημιούργησε ένα δίκτυο βάσεων σε όλη την περιοχή, κυρίως στη Σαουδική Αραβία. «Υπήρχαν μόνο δύο προβλήτες για μη πετρελαιοφόρα πλοία στη Σαουδική Αραβία το 1980, που στη κάθε μια μπορούσε να φορτώνει ένα πλοίο τη φορά» σημείωνε ένας δημοσιογράφος. «Το 1990, εννέα μεγάλα λιμάνια μπορούσαν να εξυπηρετήσουν δεκάδες πλοία ταυτόχρονα. Τα δώδεκα αεροδρόμια που υπήρχαν μια δεκαετία πριν διπλασιάστηκαν σε αριθμό.... και αναβαθμίστηκαν ώστε να μπορούν να υποστηρίξουν μια διαρκή κίνηση αμερικάνικων αεροπλάνων, γεμάτων με στρατό και εξοπλισμό». Το κόστος αυτής της τεράστιας επένδυσης σε στρατιωτικές υποδομές, ήταν 200 δισ δολάρια μέσα σε 10 χρόνια, και το 85% καλύφθηκε από την Σαουδαραβική κυβέρνηση. Όλα σχεδιάστηκαν με ιδιαίτερη φροντίδα ώστε να μπορούν να καλύψουν οποιαδήποτε μελλοντική δράση των ΗΠΑ στον Κόλπο.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΩΝ ΥΨΗΛΩΝ ΤΙΜΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

Ενόσω η Ιρανική επανάσταση βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη, στο τέλος του 1978 και στις αρχές του 1979, οι τιμές του πετρελαίου αυξήθηκαν και πάλι δραματικά. Στην πραγματικότητα, οι τιμές κατά τη διάρκεια αυτού του δεύτερου «σοκ» το 1979 ανέβηκαν περισσότερο από ό,τι στο πρώτο, το 1973 – 74. Όπως συνέβη με την προηγούμενη αύξηση, έτσι και τώρα αιτία θεωρήθηκε η μείωση της ροής από τη Μέση Ανατολή, εξαιτίας της Ιρανι-

κής επανάστασης. Και πάλι, αυτή η μείωση ήταν σε μεγάλο βαθμό παραμύθι, και σε καμμία περίπτωση δεν υπήρξε έλλειψη πετρελαίου. Οι ιρανοί προλετάριοι πράγματι μπλόκαραν τα φορτία προς τη ρατσιστική Νότια Αφρική (που κατά 90% εξαρτιόταν από το ιρανικό πετρέλαιο) και το Ισραήλ (το 60% των εισαγωγών του ήταν από το Ιράν) και η απεργία τους όντως προκάλεσε κρίση στα κέντρα αποφάσεων για τις τιμές. Αλλά οι υπεύθυνοι για τις αυξήσεις ήταν και πάλι οι πετρελαϊκές εταιρείες και οι έμποροι πετρελαίου. Η άνοδος ωστόσο δεν είχε την ίδια διάρκεια όπως πριν έξι χρόνια, και δεν κράτησε περισσότερο από έναν χρόνο. Η τιμή του αργού πετρελαίου έφτασε στο ανώτερο σημείο της το 1980, έμεινε εκεί για δύο χρόνια, άρχισε να πέφτει ύστερα, και είχε μεγάλη πτώση το 1985 – 86, όταν η Σαουδική Αραβία διπλασίασε την παραγωγή της μέσα σε 9 μήνες.

Το δεύτερο «σοκ» στις τιμές του πετρελαίου, όπως το πρώτο του '73 – '74, συνέχισε να διευκολύνει το διεθνές κεφάλαιο να ξεπεράσει την κρίση της σχέσης μισθών / κερδών του τέλους του '60 και των αρχών του '70, και βοήθησε την αναδιάρθρωση της βιομηχανικής εργασίας παγκόσμια. Όμως, παρά τις επιτυχίες στη διάσωση της κερδοφορίας, οι μεταβιβάσεις κεφαλαίων δεν ήταν ομαλές. Στην πραγματικότητα, τα σχέδια για υψηλές τιμές πετρελαίου στη δεκαετία του 1980 εγκαταλείφθηκαν γρήγορα, και το 1986 η τιμή του πετρελαίου (σε «πραγματικούς» όρους) ήταν χαμηλότερη από εκείνη του 1974. Τί προκάλεσε το τέλος της στρατηγικής των υψηλών τιμών;

Πρώτα απ' όλα, κατά τη διάρκεια 1973 – 81, ο μηχανισμός με τον οποίο τα αυξημένα έσοδα ανακυκλώθηκαν από τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, απειλήθηκε έντονα από κοινωνικούς αγώνες του πετρελαϊκού προλεταριάτου στην Καραϊβική (στο Τρινιτάντ, την Βενεζουέλα), στη νότια Μεσόγειο (Αλγερία, Λιβύη), στον νοτιοανατολικό Ατλαντικό (Νιγηρία) και στον Περσικό Κόλπο. Η Ιρανική επανάσταση ήταν απλά η κορυφή της εργατικής απαίτησης ότι τα έσοδα από το πετρέλαιο θα χρησιμοποιούνται για την υγεία και την πρόνοια εκείνων που το εξορύσσουν, και όχι για τους καπιταλιστές, είτε είναι σάχηδες, είτε είναι σεΐχηδες, είτε είναι διεθνείς τραπεζίτες.

Δεύτερον, ύστερα από την στρατιωτική ήττα των ΗΠΑ στο Βιετνάμ, το Λάος και την Καμπότζη το 1975, σε εφτά ακόμα χώρες ανατράπηκαν καθεστώτα που ήταν φιλικά στις ΗΠΑ: στην Μοζαμβίκη, την Αγκόλα, και την Γουϊνέα-Μπισσώ, το 1975 – 76· στο Αφγανιστάν, το 1978· στη Νικαράγουα, το 1979· στην Ζιμπάμπουε και στη Γρενάδα το 1979. Οι κυβερνητικές αλλαγές σε όλες αυτές τις χώρες ήταν έργο, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, μαζικών επαναστατικών δυνάμεων. Κι αυτό απειλούσε μια καινούργια φάση αντι-νεο-αποικιακών αγώνων. Τέλος, υπήρχε ανταρσία και μέσα στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη, γύρω από το θέμα της τιμής και της παραγωγής ενέργειας, που εκδηλώθηκε με τους αγώνες ανθρωκωρύχων και εργατών στα πυρηνικά εργοστάσια, το αντιπυρηνικό κίνημα, την πανεθνική απεργία των οδηγών φορτηγών το 1974 και το 1979 στις ΗΠΑ, και τις διαδηλώσεις ενάντια τις αυξήσεις στις τιμές της βενζίνης.

Παρότι η πυρηνική ενέργεια συνέχισε να αυξάνει το μερίδιό της στην συνολική κατανάλωση ενέργειας στις ΗΠΑ, τη δεκαετία του 1980, ουσιαστικά η παραγωγή της φρέναρε από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, εξαιτίας του αντιπυρηνικού κινήματος. Έκτοτε δεν κατασκευάστηκε κανένα καινούργιο πυρηνικό εργοστάσιο.

Τα πυρηνικά είχαν θεωρηθεί σαν κεντρικά για την καπιταλιστική ανάπτυξη στις ΗΠΑ. Όμως η αδυναμία του κεφαλαίου να οργανώσει την επέκταση του συγκεκριμμένου τομέα, σε συνδυασμό με την αδυναμία του να εμποδίσει την «σπατάλη» των εσόδων από τις υψηλές τιμές προς όφελος του πετρελαϊκού προλεταριάτου, και εν τέλει η απειλή επέκτασης των αντιαποικιακών επαναστάσεων, όλα αυτά μαζί σήμαιναν πως η στρατηγική των υψηλών τιμών πετρελαίου είχε φτάσει στα όριά της. Απέτυχε να επιβάλει σταθερές συνθήκες συσσώρευσης, τόσο στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη, όσο και στα πετρελαιοπαραγωγά κράτη. Έτσι, το κεφάλαιο έπρεπε να διαμορφώσει μια καινούργια στρατηγική, κατάλληλη να ανταποκριθεί στην καινούργια φάση της κρίσης.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΛΙΤΟΤΗΤΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ INTIFADAH

Γνωστή με διάφορα ονόματα, σαν «Ρηγκανόμικς», «Θατσερισμός» και «μονεταρισμός» η στρατηγική του κεφάλαιου για τη δεκαετία του 1980 δεν βασίστηκε στα άλματα της τιμής του πετρελαίου όπως την περασμένη δεκαετία, αλλά στην αξιοποίηση του χρέους των περισσότερων κρατών του κόσμου, μέσω προγραμμάτων λιτότητας, συνήθως μέσω της χρήσης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Έτσι, στη θέση της «ενεργειακής κρίσης» των '70, ο κόσμος στα 1980 χαρακτηρίζεται από την «κρίση χρέους». Το χρέος και η λιτότητα συνοδεύτηκαν από μια μεγαλύτερη στρατιωτικοποίηση του πλανήτη, κυρίως μέσω της αμερικάνικης στρατιωτικής πρακτικής του πολέμου χαμηλής έντασης. Αυτή η στρατηγική μπήκε σε χρήση για περισσότερο από μια δεκαετία, αλλά η έκρηξη των αγώνων ενάντια στα προγράμματα λιτότητας σε διάφορες χώρες στα τέλη της δεκαετίας του '80, ειδικά στη Μέση Ανατολή, ήταν ένας σημαντικός παράγοντας πίσω από την αποτυχία της.

ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ: 1979 – 1983

Η πρώτη διέξοδος ήταν προς μια παγκόσμια ύφεση. Η κρίση του 1980 – 83 δουλεύτηκε αρκετά συνειδητά από την αμερικάνικη κεντρική τράπεζα όταν, το φθινόπωρο του 1979, περιόρισε τη ροή χρήματος αποφασίζοντας μια απότομη αύξηση του διατραπεζικού επιτοκίου (που έφτασε στο 21% το 1981). Αυτό επέτρεπε στο κεφάλαιο να ξανασυγκεντρωθεί και να ξαναοργανωθεί πριν από τον οποιονδήποτε μελλοντικό επενδυτικό κύκλο. Η συστολή των αγορών και της παραγωγής στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ιαπωνία πολλαπλασίασε τη δουλειά που είχε ξεκινήσει από την ενεργειακή κρίση, δηλαδή τις περικοπές των μισθών, τη διάλυση των συνδικάτων και την αύξηση της ανεργίας. Τα κράτη που δανείζονταν χρήματα από αμερικάνικες, ευρωπαϊκές και γιαπωνέζικες τράπεζες με υψηλά επιτόκια, σε συνδυασμό με την απώλεια εξαγωγικών αγορών και την πτώση των τιμών των βασικών εμπορευμάτων, γρήγορα βρέθηκαν με χρέη διογκωμένα σε αστρονομικά ύψη (όπως για παράδειγμα η Βραζιλία, το Μεξικό και η Αργεντινή).

Η αδυναμία πολλών κρατών να ξεπληρώσουν τα δάνειά τους στις δυτικές τράπεζες τα έριξε στην αγκαλιά του ΔΝΤ, που προσέφερε καινούργια δάνεια για να ξεπληρωθούν τα παλιά. Σαν προϋπόθεση γι' αυτήν την δανειοδότηση το ΔΝΤ απαιτούσε από το κράτος που θα χρεωνόταν να υιοθετήσει ένα πρόγραμμα λιτότητας. Δηλαδή να υποτιμήσει το νόμισμά του, να κάνει δραστικές περικοπές στις κυβερνητικές δαπάνες και στον δημόσιο τομέα, να αυξήσει τις εξαγωγές, και να απαλλάξει από περιορισμούς το διεθνές κεφάλαιο. Ανάμεσα στο 1982 και στο 1984 66 κράτη του Τρίτου Κόσμου συμφώνησαν να υιοθετήσουν τέτοιου είδους προγράμματα, υπό την εποπτεία του ΔΝΤ. Αυτά τα μέτρα, που επιφανειακά φιλοδοξούσαν να αποκαταστήσουν την «ισορροπία πληρωμών» αυτών των κρατών, αντιπροσώπευαν μια καινούργια πολιτική στρατηγική, αφενός για να γίνει η καλύτερη δυνατή διαχείριση ανάμεσα στα κεφάλαια της δύσης και τα ιδιαίτερα εθνικά κεφάλαια, αφετέρου για να επιχειρηθεί η αποσύνθεση της παγκόσμιας εργατικής τάξης. Έτσι η κρίση χρέους δεν αποτελούσε κάποιο ιδιαίτερο κίνδυνο για τον καπιταλισμό, το αντίθετο μάλιστα. Ήταν ένα μέσο για να επιτευχθεί μεγαλύτερος έλεγχος πάνω σε επιμέρους οικονομίες, και να βελτιωθεί η δυνατότητα αναδιάρθρωσης του διεθνούς προλεταριάτου.

Η περίπτωση του πετρελαιοπαραγωγού Μεξικό είναι χαρακτηριστική. Οι υψηλές τιμές του πετρελαίου στη δεκαετία του 1970 επέτρεψαν στο μεξικάνικο κεφάλαιο να χρηματοδοτήσει έναν υψηλό ρυθμό βιομηχανικής επέκτασης και μια υψηλού επιπέδου αστυνομική δύναμη επιτήρησης της εργατικής τάξης. Ωστόσο ο συνδυασμός της πτώσης των εσόδων από το πετρέλαιο (όταν έπεσαν οι τιμές) και των υψηλών επιτοκίων στις αρχές του 1980 οδήγησαν γρήγορα στη χρεωκοπία. Η μεξικάνικη κυβέρνηση ανήγγειλε στάση πληρωμών στις ξένες τράπεζες τον Αύγουστο του 1982, εγκαινιάζοντας επίσημα την κρίση χρέους. Αμέσως μετά αυτήν την αναγγελία η κυβέρνηση άρχισε διαπραγματεύσεις με το ΔΝΤ για νέο δανεισμό, και για τους όρους του απαιτούμενου προγράμματος λιτότητας. Μέχρι να τελειώσουν οι διαπραγματεύσεις η μεξικάνικη κυβέρνηση προσπάθησε να ρίξει ακόμα περισσότερο τους μισθούς, και να περικόψει μεγάλο μέρος από τις δημόσιες δαπάνες για υγεία και εκπαίδευση. Παράλληλα ενθάρρυνε την διεύρυνση του τομέα maquiladora στα σύνορα με τις ΗΠΑ, όπου πολυεθνικές είχαν εγκαταστήσει χιλιάδες εργοστάσια και εργαστήρια. Μέσα στη δεκαετία του '80 οι εταιρείες έ-

κλειναν τις εγκαταστάσεις τους στις ΗΠΑ και τις μετέφεραν στην άλλη μεριά των συνόρων. Η κρίση χρέους και η επέμβαση του ΔΝΤ και των προγραμμάτων λιτότητας επέτρεπαν την αποσύνθεση της εργατικής τάξης ταυτόχρονα στις ΗΠΑ και στο Μεξικό.

Παρότι τα επιτόκια παγκόσμια άρχισαν να πέφτουν μετά το 1982, σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας της μεξικάνικης στάσης πληρωμών, η ζημιά είχε γίνει. Το χρέος πολλών χωρών είχε πολλαπλασιαστεί, και η αποπληρωμή του είχε επιμηκυνθεί στο μέλλον. Το μεξικάνικο χρέος για παράδειγμα ξανασχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο ώστε οι πληρωμές δεκάδων εκατομυρίων δολαρίων στις ξένες τράπεζες να τραβήξουν για τα επόμενα 30 χρόνια. Έτσι, ακόμα και με μικρότερα επιτόκια, το ΔΝΤ βρισκόταν σε ισχυρή θέση για να πάρει τον έλεγχο σε πολλές εθνικές οικονομίες. Τα δυτικά κεφάλαια διαμόρφωσαν ένα ισχυρό μπλοκ πίσω από το ΔΝΤ: αν ένα κράτος δεν συμφωνούσε στο πρόγραμμα λιτότητας θα έμπαινε στη μαύρη λίστα όλων των εμπορικών τραπεζών. Χωρίς την συγκατάθεση του ΔΝΤ καμμία τράπεζα δεν θα το δάνειζε. Αυτό ήταν ένα αποτελεσματικό μποϋκοτάζ που ανάγκασε πολλές κυβερνήσεις να υιοθετήσουν τις απαιτήσεις των προγραμμάτων λιτότητας.

Αλλά η δύση και το ΔΝΤ δεν θα μπορούσαν να πιέσουν τόσο πολύ ώστε οι εθνικοί καπιταλιστές, με μικρά κέρδη και πολλή βρωμοδουλειά, να γίνουν φαντάσματα του εαυτού τους. Τα μέτρα λιτότητας προκαλούσαν ισχυρές αντιστάσεις. Έτσι το δυτικό κεφάλαιο υποχώρησε από την δυνατότητα ακόμα μεγαλύτερης αύξησης των χρεών υποτιμώντας το δολάριο, στο μισό της αξίας του, στα 1985. Αυτή η μανούβρα, με μια μονάχα κίνηση, μείωσε την αξία των χρεών διάφορων χωρών, από το Μεξικό μέχρι την Πολωνία, στο μισό. Αλλά δεν το έκαναν για χάρη. Αν η μείωση των επιτοκίων το 1983 είχε προκληθεί από την Μεξικάνικη στάση πληρωμών, η υποτίμηση του δολαρίου προκλήθηκε από την στάση πληρωμών προς τις δυτικές τράπεζες από τη Νότια Αφρική, τον Αύγουστο του 1985. Η πιθανότητα να υποκύψουν τα αφεντικά της Νότιας Αφρικής στους αγώνες των μαύρων εργατών μέσα στη χώρα, και η πιθανότητα να μιμηθούν το παράδειγμα της στάσης πληρωμών και άλλες κυβερνήσεις ήταν αρκετά για να πείσουν τα δυτικά αφεντικά να αλλάξουν τους όρους του χρέους παγκόσμια.

Σ' αυτούς τους χειρισμούς των νομισματικών αξιών βλέπουμε τον καπιταλιστικό σχεδιασμό στα πιο αφηρημένα και γενικά πεδία του, εκεί όπου οι αποφάσεις έχουν προφανείς συνέπειες στο επίπεδο της καθημερινής ζωής, της δουλειάς ή του σπιτιού. Μια από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις της υποτίμησης του δολαρίου, για παράδειγμα, θα ήταν λογικά η ταυτόχρονη άνοδος της τιμής του πετρελαίου (σε δολάρια). Καθώς όμως το δολάριο βρισκόταν σε ελεύθερη πτώση στις αγορές χρήματος η Σαουδική Αραβία διπλασίασε την παραγωγή της μέσα σε εννιά μήνες και έτσι οι τιμές του πετρελαίου έπεσαν επίσης. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ φρόντισε γι' αυτήν την υποτίμηση του πετρελαίου για να συγκρατήσει το λογαριασμό των εισαγωγών της από την εκτόξευσή του στα ύψη. Γιατί με ένα νόμισμα που είχε τώρα την μισή αξία απ' ότι πριν οι εισαγωγές, και ειδικά εκείνες του πετρελαίου, θα διπλασιάζονταν σαν κόστος. Οι ΗΠΑ είχαν αρχίσει ήδη να γίνονται ο μεγαλύτερος οφειλέτης στον κόσμο, και υπήρχε ο φόβος πως η υποτίμηση του δολαρίου, αν γινόταν μόνη της, θα έριχνε τις ΗΠΑ στα χείλη της χρεωκοπίας. Αυτή η διπλή μανούβρα του 1985 – 86, η υποτίμηση δηλαδή του δολαρίου και του πετρελαίου, δείχνουν πως οικοδομείται η παγκόσμια αγορά σχεδιασμένα από το κεφάλαιο.

Το αποτέλεσμα της υποτίμησης του πετρελαίου ήταν η χρεωκοπία των κρατών που οι οικονομίες τους στηρίζονταν στις εξαγωγές πετρελαίου. Οι τιμές του πετρελαίου έπεφταν ήδη από το 1981, αλλά η απότομη πτώση του 1985 – 86 έριξε σχεδόν όλα τα πετρελαιοπαραγωγά κράτη σε κρίση. Η εμφάνιση της περεστρόικα στην (τότε) ΕΣΣΔ ήταν βασικά συνέπεια αυτής της απότομης πτώσης των τιμών. Άλλα πλούσια σε πετρέλαιο κράτη, όπως η Νιγηρία, η Βενεζουέλα και η Αλγερία, που ήταν τα αγαπημένα παιδιά του κεφάλαιου τη δεκαετία του '70, έπεσαν αναγκαστικά στα προγράμματα λιτότητας του ΔΝΤ. Όλα αυτά τα κράτη είχαν φιλόδοξα σχέδια για καπιταλιστική επέκταση από τη δεκαετία του 1970· αλλά στα μέσα της δεκαετίας του 1980 τα έσοδά τους από τις εξαγωγές πετρελαίου έπεσαν πιο κάτω από τα χρέη τους στις διεθνείς τράπεζες. Ενόσω αυτή η μείωση των εσόδων κτυπούσε τους κρατικούς προϋπολογισμούς και τους εργαζόμενους σκληρά, οι υπουργοί και οι οικονομικοί σχεδιαστές την καλοδέχονταν. «Θα πιέσει προς μια ορθολογικοποίηση στην διαχείριση της κοινωνίας και των πλουτοπαραγωγικών πηγών της» σχολίασε κάποιος απ' αυτούς. Επιπλέον, οι εθνικοποιήσεις των κοιτασμάτων και της πετρελαϊκής βιομηχανίας, που στις περισσότερες περιπτώσεις είχαν γίνει πριν από 15 με 20 χρόνια, γρήγορα ανατράπηκαν, προς μεγάλη ευχαρίστηση των πολυεθνικών εταιρειών: «Η πτώση των τιμών που συνέβη στη δεκαετία του 1980 ξεμάσκαρε τις εθνικιστικές διακηρύξεις περί της ικανότητας των πετρελαιοπα-

ραγωγών χωρών να διαχειριστούν τα κοιτάσματα τους αποτελεσματικά, μόνες τους».

Οι χώρες που εξήγαν εργασία στα πετρελαιοπαραγωγά κράτη κτυπήθηκαν επίσης σκληρά στα 1980. Η Αίγυπτος, η Ιορδανία, οι κατεχόμενες από το Ισραήλ περιοχές της λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής Όχθης, η Ινδία και το Πακιστάν ήταν οι περιοχές εξαγωγής εργασίας που επηρεάστηκαν περισσότερο. Η μετανάστευση των εργατών ήταν στρατηγικό σημείο στον οικονομικό σχεδιασμό πολλών χωρών από τη Μέση Ανατολή ως τη Νοτιοανατολική Ασία. Από τη στιγμή που οι ρυθμοί της μετανάστευσης έπεσαν οι εθνικοί λογαριασμοί στέρεψαν από τα εμβάσματα, και πλησίασαν στο κόκκινο. Αυτό έκανε πολλά κράτη περισσότερο δεκτικά στην θεραπεία του ΔΝΤ. Από την Αφρική ώς την ανατολική Ευρώπη, την Λατινική Αμερική και την Ασία, κυβερνήσεις που είχαν βασιστεί στην πετρελαϊκή οικονομία δέχτηκαν να εφαρμόσουν προγράμματα λιτότητας, ώστε να «ξεπληρώσουν» τα χρέη που αυτές και οι κυρίαρχες τάξεις είχαν ανακυκλώσει στη δεκαετία του ’70. Στην πραγματικότητα αυτό που συνέβει ήταν μια καλή ευκαιρία για να τελειώσει η μορφή του κρατικού σοσιαλισμού που ήταν ό,τι είχε μείνει από τους αντιαποικιακούς αγώνες.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΦΟΔΡΟΤΗΤΑΣ

Κάθε δανειστής είναι καρχαρίας, και το ΔΝΤ δεν θα μπορούσε να είναι εξαίρεση. Αν το κεφάλαιο αποφάσισε να προωθήσει την κρίση χρέους και τα προγράμματα λιτότητας στη δεκαετία του 1980 θα έπρεπε να έχει κάποια μέσα για να τα επιβάλλει τόσο στις κατα τόπους κυβερνήσεις όσο και στους προλετάριους. Τα επιτόκια και οι τιμές του πετρελαίου μπορεί να ανεβοκατεβαίνουν, αλλά ο κόσμος δεν είναι ένα οικονομικό αυτόματο, που μεταφράζει αυτές τις κινήσεις άμεσα και κατευθείαν σε κέρδη για τις δυτικές τράπεζες και επιχειρήσεις. Στις εμπορευματικές ανταλλαγές το να μην πληρώσει κανείς σημαίνει πως δεν παίρνει το εμπόρευμα – αυτό είναι που πιέζει σε τέτοιες περιπτώσεις. Έτσι με την ενεργειακή κρίση κάθε χώρα πιέζεται να αγοράσει πράγματι σε υψηλότερες τιμές, ή, διαφορετικά, να τα βγάλει πέρα χωρίς πετρέλαιο. Αλλά στην περίπτωση των δανείων δεν υπάρχει αναγκαστικά άμεση πτώση κατανάλωσης στο εσωτερικό μιας χώρας που έχει δανειστεί αν η κυβέρνησή της σταματήσει να πληρώνει τα χρέη της· μάλλον, πιο πιθανό είναι, πως θα έχει περισσότερα λεφτά να δαπανήσει στο εσωτερικό της. Συνεπώς τα κράτη πίσω από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα (δηλαδή οι ΗΠΑ, η Ευρώπη και η Ιαπωνία) θα έπρεπε να βρουν μια μέθοδο για να αναγκάζουν τους οφειλέτες να ξεπληρώνουν τα χρέη τους. Οι πόλεμοι χαμηλής έντασης, μια σχετικά φτηνή και χρόνια μορφή πολέμου, έγινε το μαχαίρι στο λαιμό των χρεωμένων κρατών. Αντί για έναν μοναδικό βομβαρδισμό ή μία και μοναδική μαζική επιδρομή, οι πόλεμοι χαμηλής έντασης επιτρέπουν διάρκεια και πίεση ανάλογη με τις πληρωμές των δόσεων.

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980 οι στρατιωτικοί προϋπολογισμοί σε ολόκληρο τον κόσμο ανέβηκαν ψηλά, με τις ΗΠΑ, στο ρόλο του παγκόσμιου μπάτσου, να οδηγούν την κούρσα. Ενώ οι στρατιωτικές δαπάνες των ΗΠΑ έπεφταν σταθερά από το υψηλό των 324 δισ. δολαρίων του 1968 στο χαμηλό των 203 δισ. δολαρίων το 1976 (αναγωγή σε τιμές του 1990) άρχισαν να ξαναανεβαίνουν μετά το 1978, έτσι ώστε έφτασαν τα 320 δισ. το 1987 (πάντα σε τιμές 1990). Σε ολόκληρη τη δεκαετία του 1980 οι αμερικάνικες στρατιωτικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά ένα τρίτο σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία.

Οι οργανωτικές τακτικές του πενταγώνου άλλαξαν όπως και η υπόλοιπη βιομηχανική παραγωγή, σαν επακόλουθο των συγκρούσεων, των απεργιών και των κοινωνικών διαμαρτυριών που έδωσαν τέλος στην Κεϋνσιανική ρύθμιση. Το πεντάγωνο άρχισε να ακολουθεί την στρατηγική χαμηλοί μισθοί / υψηλός αυτοματισμός, την γενική δηλαδή καπιταλιστική στρατηγική. Ο στρατιώτης μάζα και τα συναφή αλά πόλεμος στο Βιετνάμ πετάχτηκαν στις αποθήκες. Η νέα στρατηγική των πολέμων χαμηλής έντασης συνδύαζε τακτικές αντάρτοπόλεμου με εκλεπτυσμένες δολοφονικές μηχανές διαφόρων ειδών. Η συζήτηση στην Ουάσιγκτον επικεντρώθηκε γύρω από το πόσο κεφάλαιο μπορεί να εμπιστευτεί κανείς σε διάφορους φτηνούς αντάρτες, για παράδειγμα: η συζήτηση για το κατά πόσον θα έπρεπε να δοθούν πύραυλοι stinger στους Αφγανούς μουτζαχεντίν. Τα επιτελεία πίεζαν σταθερά στα όρια τόσο την κατασκευή όπλων υψηλής επένδυσης κεφαλαίων όσο και την δημιουργία στρατιωτών / σκλάβων, και ύστερα πειραματιζόταν για το πόσο μακρυά μπορεί να πάει ο συνδυασμός αυτών των

δύο. Έτσι στη δεκαετία του 1980 τα αμερικάνικα επιτελεία συνδύασαν αυξανόμενες επενδύσεις σε πάγια κεφάλαια (πυρηνικά όπλα, υποβρύχια, έρευνα για τον πόλεμο των άστρων, κλπ) με φτηνούς τριτοκοσμικούς λεγεωνάριους (τους Αφγανούς μουτζαγεντίν, τους Νικαραγουανούς κόντρας, τους Αγκολέζους της UNITA, τους Καμποτζιανούς ερυθρούς χμερ, τους Μοζαμβικιανούς οπαδούς του Ρενάμο).

Η στρατηγική κέρδισε τον τίτλο «δόγμα Ρήγκαν», επιβεβαιώνοντας την κεντρικότητα του πολέμου χαμηλής έντασης στις πολιτικές λιτότητας. Ο πόλεμος ήταν βασικός αφενός για να υπονομεύονται οι αντιαποικιοκρατικές επαναστάσεις, δηλαδή «ο κομμουνισμός», και εφετέρου για να ενισχύεται η στρατηγική της λιτότητας διεθνώς. Μια ματιά σε ορισμένες περιοχές που ασκήθηκε αυτή η πολιτική, με αποτέλεσμα εκατομύρια νεκρούς, υπενθυμίζει τους σκοπούς και την βαρβαρότητά της. Στην Αφρική – στη Λιβύη, στο Τσάντ, στη Σομαλία, στην Αγκόλα, στη Μοζαμβίκη και στη Ναμίμπια· στην Ασία και στη Μέση Ανατολή – στο Αφγανιστάν και στην Καμπότζη· στην κεντρική Αμερική – στο Ελ Σαλβαντόρ, στη Γουατεμάλα και στη Νικαράγουα. Το μάθημα αυτών των στρατιωτικών εμπλοκών των ΗΠΑ ήταν καθαρό: κανείς δεν μπορούσε να ξεφύγει από τις δίδυμες απαιτήσεις του διεθνούς κεφάλαιου στη δεκαετία του '80, το χρέος και τη λιτότητα, χωρίς να υποστεί βίαιες συνέπειες. Η σημασία των «κόντρας» στη Νικαράγουα, για παράδειγμα, δεν εξαντλιόταν στην ίδια τη Νικαράγουα, αλλά κάλυπτε σαν απειλή όλα τα κράτη της Λατινικής Αμερικής που θα μπορούσαν να αρνηθούν τις επιταγές της διεθνούς συσσώρευσης, έστω και πιο ήπια απ' ότι η Νικαράγουα.

Στην κορυφή των πολέμων χαμηλής έντασης το πεντάγωνο προωθούσε μερικές πιο «συμβατικές» πρακτικές: υποστήριξε την μαζική εισβολή του Ισραήλ στο Λίβανο το 1982, τα πραξικοπήματα στις Φιλιπίννες στη δεκαετία του '80, τον βομβαρδισμό της Βηρυττού το 1983, την απόβαση στη Γρενάδα το 1983, τον βομβαρδισμό στη Λιβύη το 1986, την κατάληψη του Περσικού Κόλπου και επιθέσεις στο Ιράν το 1987, και την επέμβαση στον Παναμά το 1989 – 90. Τέτοιες ενέργειες είχαν την ίδια παιδαγωγική αξία όπως το δόγμα του πολέμου χαμηλής έντασης, και δημιούργησαν το έδαφος για την επαναεισαγωγή του αμερικάνικου στρατού μαζικά στη διεθνή διαχείριση του χρέους και της λιτότητας.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ ΙΡΑΚ

Ας δούμε τώρα έναν από τους μεγαλύτερους πολέμους της δεκαετίας του '80, που είναι κεντρικός στη διαχείριση των πετρελαϊκών αποθεμάτων, αλλά και εισαγωγή κατά κάποιον τρόπο στον πόλεμο του 1991. Ο πόλεμος Ιράν Ιράκ κράτησε 8 χρόνια και τέλειωσε χωρίς να γίνει οποιαδήποτε αλλαγή στα σύνορα. Δεν έγινε επίσης καμμιά άλλη παραχώρηση της μίας πλευράς στην άλλη. Με μια έννοια και οι δύο πλευρές ηττήθηκαν σ' αυτόν τον πόλεμο. Με μια άλλη έννοια όμως, και οι δύο νίκησαν. Η δύναμη τόσο της Ιρανικής όσο και τις Ιρακινής εργατικής τάξης καταστράφηκε εξαιτίας αυτού του πολέμου. Μετά από 8 χρόνια μαχών και τα δύο κράτη κέρδισαν εκατομμύρια χήρες, ακρωτηριασμένους, εξαθλιωμένους, σαδιστές και πτώματα. Δεν επηρρεάστηκαν εξάλλου μόνο οι Ιρανοί και οι Ιρακινοί· κατά τη διάρκεια του πολέμου σχεδόν δύο εκατομμύρια μετανάστες δούλευαν στο Ιράκ. Ο πόλεμος, συνδυασμένος με τα αυταρχικά καθεστώτα τόσο του Ιράν όσο και του Ιράκ, έκαναν τις συνθήκες εργασίας και στα δύο κράτη τόσο στρατιωτικοποιημένες όσο στα χωράφια καλλιέργειας κόκας στη Νότια Αμερική.

Με το ξέσπασμα της επανάστασης στο Ιράν η τρομοκρατία στη Μέση Ανατολή ήταν απαραίτητος χειρισμός υποστήριξης των πετρελαϊκών μοναρχιών του Κόλπου, που είδαν την επανάσταση σαν απειλή για την ίδια τους την επιβίωση. Έτσι το Ιράκ, υποστηριζόμενο από τις μοναρχίες του Κόλπου, άρχισε τον πόλεμο με επίθεση στο Ιράν τον Σεπτέμβριο του 1980, με σκοπό να κτυπήσει την επανάσταση, ή πιο σωστά τους επαναστάτες. Τόσο η πανσιϊτική πολιτική του Χομεϊνί, όσο οι οργανώσεις της Ιρανικής αριστεράς αποτελούσαν απειλή για τα καθεστώτα του Κόλπου, έστω κιαν οι δύο αυτές πλευρές βρίσκονταν σε σύγκρουση μεταξύ τους μέσα στο επαναστατημένο Ιράν. Η επίθεση στο Ιράν είχε διπλό αποτέλεσμα. Απ' τη μια βοήθησε στο να περιοριστεί η επιρροή του Χομεϊνί διεθνώς, ενώ απ' την άλλη τον βοήθησε να σταθεροποιήσει την δικτατορία του στο εσωτερικό της χώρας. Όσοι ήταν αντίθετοι στον Χομεϊνί εξοντώθηκαν ως τον Ιούνιο του 1981, με μαζικές δολοφονίες και συλλήψεις. Η επίθεση βοήθησε επίσης τον Σαντάμ Χουσεϊν και το κόμμα του, το Μπαάθ, να σταθεροποιήσουν την

δική τους δικτατορία. Υπήρχε ταύτιση σκοπών μεταξύ του Χομεϊνί και του Χουσεϊν στη διεξαγωγή αυτού του πολέμου. Ο Χουσεΐν μόλις είχε ανακηρυχτεί πρόεδρος την προηγούμενη χρονιά, και η πολεμική κινητοποίηση τον βοήθησε να εξαπλώσει ένα αστυνομικό κράτος.

Το Ιράκ χρηματοδοτήθηκε από την Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ με ένα ποσό γύρω στα 50 με 60 δισεκατομύρια δολάρια κατά την διάρκεια του οκταετούς πολέμου. Τα υπόλοιπα κράτη του ΟΠΕΚ έβαλαν ένα επιπλέον ποσό γύρω στα 14 με 15 δισ δολάρια, διάφορες εμπορικές τράπεζες περίπου 9 δισ, και η ΕΣΣΔ άλλα 10 δισ δολάρια. Το Ιράκ μετατράπηκε σε έναν από τους μεγαλύτερους αγοραστές όπλων στον κόσμο, και οι κυριότεροι προμηθευτές του ήταν η ΕΣΣΔ (το 53% των αγορών του) και η Γαλλία (το 20%). Για τις ΗΠΑ και τα κράτη του Κόλπου η σκοπιμότητα του πολέμου ήταν να «αδυνατίσουν» αρκετά τόσο το Ιράν όσο και το Ιράκ, ώστε να μην μπορούν να παίξουν το ρόλο περιφερειακής δύναμης. Όπως το έθεσε ο Χένρυ Κίσσιγκερ «το αμερικάνικο συμφέρον σ' αυτόν τον πόλεμο είναι να χάσουν και οι δύο». Αλλά οι αμερικάνοι μετακινήθηκαν απ' τη θέση του θεατή σε υποστηρικτές του Ιράκ μετά το 1982, όταν το Ιράν κατάφερε να ανατρέψει την ισορροπία δυνάμεων και άρχισε να προελαύνει μέσα στο Ιράκ. Οι αξιωματούχοι των ΗΠΑ κατέληξαν στο συμπέρασμα πως αν και το καλύτερο θα ήταν να μην κερδίσει κανείς, η εκδοχή της νίκης του Ιράν θα ήταν η χειρότερη απ' όλες τις εξελίξεις. Σ' αυτό το συμπέρασμα συμφωνούσαν οι κυρίαρχες τάξεις και στην Ευρώπη και στην Ιαπωνία, μιας και είχαν το ίδιο συμφέρον για τον έλεγχο των ταξικών σχέσεων στη Μέση Ανατολή, μέσω πολέμων.

Για όσο καιρό η εξόρυξη και η μεταφορά πετρελαίου συνεχιζόταν κανονικά από τα κράτη του Κόλπου, η αμερικάνικη κυβέρνηση δεν είχε λόγο να εμπλακεί και στρατιωτικά στην αναμέτρηση. Αλλά οι μεταφορές διακόπηκαν το 1987. Το Ιράκ έχανε τον πόλεμο και σαν αντίποινα άρχισε να βομβαρδίζει τα πετρελαιοφόρα· το Ιράν απάντησε με ανάλογη τακτική. Με μια κίνηση που θα αποδεικνυόταν δοκιμή για την επίθεση εναντίον του Ιράκ τρία χρόνια αργότερα, το αμερικάνικο πεντάγωνο έστειλε δυνάμεις στον Περσικό Κόλπο στο πλευρό του Ιράκ. Το αμερικάνικο ναυτικό κατέρριψε ένα ιρανικό επιβατικό αεροπλάνο σκοτώνοντας σχεδόν τρακόσια άτομα, και επιτέθηκε στους Ιρανικούς πετρελαιαγωγούς σκοτώνοντας άλλους διακόσιους. Το μήνυμα προς το Ιράν ήταν καθαρό: αν δεν σταματούσε τον πόλεμο εναντίον του Ιράκ θα είχε να κάνει με τις αμερικάνικες βόμβες. Οι Ιρανοί έπιασαν το σήμα, και αποφάσισαν να σταματήσουν αν και μέχρι τότε νικούσαν· οι δύο πλευρές συμφώνησαν σε μια εκεχειρία υπό την αιγίδα του ΟΗΕ το 1988.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ INTIFADAH

Στη δεκαετία του 1980 εξεγέρσεις ενάντια στα μέτρα λιτότητας και στις οδηγίες του ΔΝΤ ήταν στην ημερήσια διάταξη του παγκόσμιου ταξικού ανταγωνισμού, και οι πλέον σκληρές μορφές αγώνων ξέσπασαν το δεύτερο μισό της δεκαετίας. Απεργίες, διαδηλώσεις και συγκρούσεις απείλησαν τα καθεστώτα που προχωρούσαν σε αυξήσεις τιμών, μειώσεις μισθών, περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες και απολύσεις. Τέτοιοι αγώνες συχνά στρέφονταν και εναντίον της πολιτικής τιμών και παραγωγής του πετρελαίου, ένα θέμα στο οποίο το ΔΝΤ έδινε ιδιαίτερη σημασία. Έτσι πετρελαιοπαραγωγά κράτη στην Αφρική, τη Λατινική Αμερική και τη Μέση Ανατολή, όπως η Αλγερία, η Ιορδανία, η Γκαμπόν, η Νιγηρία, το Μαρόκο, το Τρινιτάντ και η Βενεζουέλα, κράτη που είχαν κτυπήσει το επίπεδο ζωής των εργατικών τους τάξεων, βρέθηκαν μπροστά σε δυναμικές εξεγέρσεις την διετία 1988 – 90. Ήταν μαζικές κινητοποιήσεις που είχαν αναπόφευκτα αποτελέσματα στις κυβερνήσεις. Σε όλα αυτά τα κράτη τα κυρίαρχα καθεστώτα είχαν προσπαθήσει να ακολουθήσουν τις οδηγίες του ΔΝΤ, και αναγκάστηκαν να κάνουν υποχωρήσεις ή απείλησαν στρατιωτικά πραξικοπήματα. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτές οι χώρες είχαν εισέλθει σε μια διαδικασία αποεθνικοποιήσεων και ιδιωτικοποιήσεων των πετρελαϊκών τους βιομηχανιών, έτσι ώστε να εκχωρηθούν στο διεθνές κεφάλαιο. Στη Μέση Ανατολή όλες οι εξεγέρσεις εμπνέονταν κατευθείαν από την Παλαιστινιακή intifadah που άρχισε τον Δεκέμβρη του 1987. Παρότι οι Παλαιστίνιοι εξεγέρθηκαν εναντίον μιας συγκεκριμμένης βίαιης μορφής στρατοαποικιοποίησης και εθνικοσοσιαλισμού (τον σιωνισμό) το πνεύμα της αντίστασής τους μεταφέρθηκε πολύ μακρύτερα, σε όσους αγωνίζονταν εναντίον της οικονομικής αποικιοκρατίας του ΔΝΤ.

Πρώτοι εξεγέρθηκαν οι Αλγερίνοι τον Οκτώβριο του 1988, όταν χιλιάδες άνθρωποι ξεχύθηκαν στους δρόμους

σαν απάντηση στα σχέδια του προέδρου της χώρας Μπενγιεντίντ για νέες αυξήσεις τιμών. Επί μια οκταετία η κυβέρνηση έκανε διαρκώς απολύσεις χιλιάδων εργατών. Η ανεργία στη νεολαία ήταν 50%. Την στιγμή της εξέγερσης το κρέας έκανε 10 δολάρια το κιλό, τιμή διπλάσια από εκείνην ενός χρόνου πριν, όταν ο μέσος μισθός ήταν γύρω στα 250 δολάρια το μήνα. Οι εξαγωγές της Αλγερίας ήταν κατά το 98% εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου. Κι από τη στιγμή που έπεσαν οι τιμές το κράτος βρέθηκε στο χείλος της χρεωκοπίας. Από τα 8 δισ. δολάρια που ήταν η αξία των εξαγωγών του, το αλγερινό καθεστώς έστελνε τα 5 στις δυτικές τράπεζες, για να ξεπληρώνει το χρέος του.

Οι κοινωνικές αντιθέσεις ήταν ένα καζάνι που έβραζε. Και έσκασε το 1988. Εργαζόμενοι στις αερομεταφορές, τις επικοινωνίες, σε βιομηχανίες και στα ταχυδρομεία κατέβηκαν σε απεργία τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο, για να μην γίνουν άλλες απολύσεις. Σαν απάντηση το καθεστώς ανακοίνωσε ένα καινούργιο πρόγραμμα λιτότητας. Και τότε εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπων, κυρίως νεολαία, ξέσπασε σε όλες τις μεγάλες και μεσαίες πόλεις της Αλγερίας: επιτέθηκε σε κυβερνητικά κτίρια, άρχισε να λεηλατεί κρατικά μαγαζιά, έριξε στις φλόγες υπουργεία. Η κυβέρνηση απάντησε με τον στρατό, σκοτώνοντας 300 τουλάχιστον διαδηλωτές και τραυματίζοντας άλλους 1000. 3000 ήταν οι συλλήψεις. Ένας δημοσιογράφος ανέφερε πως «πολλοί νέοι λένε πως εμπνέονται από την παλαιστινιακή εξέγερση στα κατεχόμενα από το Ισραήλ εδάφη». Παράλληλα ο πρόεδρος Μπενγιεντίντ αναγκάστηκε να κάνει μερικές υποχωρήσεις και να αλλάξει κυβέρνηση. Στις εκλογές που έγιναν το 1990 τα κόμματα που ήταν εναντίον του ΔΝΤ και της κοινωνικής απορρύθμισης αύξησαν την επιρροή τους στο κοινοβούλιο. Οι περισσότερο κερδισμένοι ήταν οι «ριζοσπάστες ισλαμιστές» που επίσης είχαν στραφεί εναντίον των μέτρων λιτότητας.

Η άνοδος των τιμών του πετρελαίου το δεύτερο εξάμηνο του 1990 απέφερε επιπλέον 1 δισ δολάρια στα έσοδα του Αλγερινού κράτους. Όπως άλλα κράτη που ήταν στην ίδια κατάσταση, η κυβέρνηση ανακοίνωσε πως τα τρία τέταρτα του ποσού θα πήγαιναν στην εξυπηρέτηση του χρέους. Οι κοινωνικές αντιδράσεις συνεχίστηκαν, και μια γενική απεργία ξέσπασε τον Μάρτιο του 1991. Όπως είχε ξανασυμβεί στην μετααποικιακή Αλγερία, ο στρατός βρισκόταν πίσω από τις κυβερνητικές πολιτικές. Και αυτό έγινε καθαρό με ένα πραξικόπημα που ανέλαβε την εξουσία στις αρχές του 1992.

Μετά την Αλγερία ήρθε η Βενεζουέλα, ένας από τους κυριότερους εξαγωγείς πετρελαίου στις ΗΠΑ. Τον Φεβρουάριο του 1989 ο πρόεδρος Περέζ ανακοίνωσε ένα πρόγραμμα λιτότητας, με σκοπό να ανταποκριθεί στους όρους ενός δανείου από το ΔΝΤ. Όπως συνέβαινε και σε άλλα πετρελαιοπαραγωγά κράτη, η κυβέρνηση της Βενεζουέλας σχεδίαζε μαζικές επενδύσεις στην πετρελαϊκή βιομηχανία, και για πρώτη φορά από την εθνικοποίηση του 1976 θα άνοιγε τα κοιτάσματα σε ξένες επιχειρήσεις. Την στιγμή της ανακοίνωσης των μέτρων λιτότητας το εξωτερικό χρέος της Βενεζουέλας ήταν 33 δισ δολάρια, και η Chase Manhattan, που ήταν επικεφαλής των δανειστών, απαιτούσε δράση – δηλαδή λιτότητα. Οι πραγματικοί μισθοί είχαν πέσει ήδη τα τελευταία 6 χρόνια κατά 40%. Αντίθετα οι τιμές βασικών εμπορευμάτων, όπως ο καφές και το αλεύρι, ανέβαιναν σταθερά. Η ανακοίνωση επιπλέον αυξήσεων 30% στις τιμές των καυσίμων και των εισητηρίων πυροδότησε το ξέσπασμα, που απλώθηκε σε όλη τη χώρα, από το Καράκας ως το Μαρακάιμπο και το Σαν Κριστόμπαλ. Η αστυνομία και ο στρατός ανέλαβαν να επαναφέρουν την τάξη, σκοτώνοντας ίσως και 1000 άτομα. Όπως και στην περίπτωση της Αλγερίας τα μήντια έσπειραν φήμες για επικείμενο πραξικόπημα. Η εξέγερση, που ονομάστηκε «caracazo», συνεχίστηκε παρ' όλα αυτά· και το πραξικόπημα έγινε τον Φεβρουάριο του 1992. Παρότι τελικά το πραξικόπημα απέτυχε οι στρατιωτικοί δικαιολόγησαν την δράση τους με το ότι ήθελαν να σταματήσουν την αναταραχή, να διακόψουν τις ιδιωτικοποιήσεις και τις πωλήσεις τομέων της οικονομίας σε ξένες εταιρείες, και να σταματήσουν τα μέτρα λιτότητας.

Δυο μήνες μετά την Βενεζουέλα η Ιορδανία προσπάθησε να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα εμπνευσμένο από το ΔΝΤ. Το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο: συγκρούσεις. Όπως είπε ένας διαδηλωτής στα οδοφράγματα «αυτή είναι η δικιά μας intifadah». Και πάλι τα κυβερνητικά κτίρια ήταν ο στόχος των επιθέσεων. Εκείνο που είχε εξαγριώσει ιδιαίτερα τον κόσμο ήταν η αύξηση στην τιμή της βενζίνης, μιας και μπορούσαν να δουν από τις πετρελαιοπηγές γύρω τους τί συνέβαινε πραγματικά. Αφού σκοτώθηκαν 11 διαδηλωτές ο βασιλιάς της Ιορδανίας συμφώνησε σε κάποιες πολιτικές μεταρρυθμίσεις του καθεστώτος του. Όπως είχε συμβεί και στην Αλγερία οι εκλογές του 1990 έφεραν περισσότερους «ριζοσπάστες ισλαμιστές» στην εξουσία. Την ίδια στιγμή που οι ισλαμιστές εξέ-

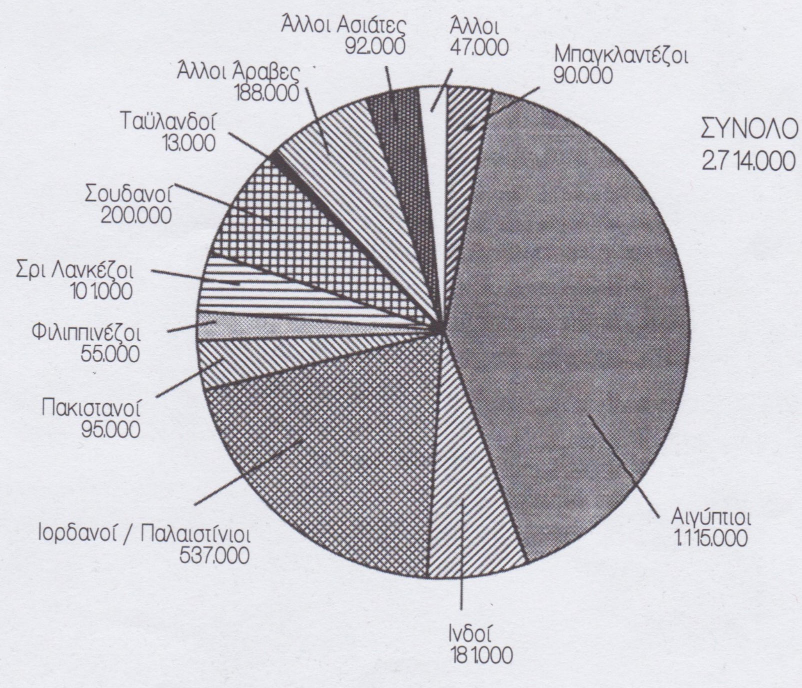
φραζαν τις οικονομικές δυσκολίες λαϊκών στρωμάτων, προσέφεραν στον βασιλιά Χουσεΐν τη δυνατότητα να αντιμετωπίσει τα αριστερά κόμματα.

Από τις όχθες της Νεκράς Θάλασσας ως την ηλιόλουστη Καραϊβική, η ιστορία ήταν βασικά η ίδια. Στα τέλη του Ιουλίου του 1990, μια ομάδα 100 ισλαμιστών συνέλαβε τους κορυφαίους αξιωματούχους της κυβέρνησης του Τρινιτάντ, και απαίτησε τον τερματισμό της σκληρής οικονομικής πολιτικής. Ο αρχηγός της ομάδας, ο Abu Bakr, ζήτησε να σχηματιστεί μια περισσότερο αντιπροσωπευτική κυβέρνηση. Οι περισσότεροι κάτοικοι του Τρινιτάντ δεν συμφωνούσαν απόλυτα με τον Abu Bakr. Αλλά καταλάβαιναν την αιτία της ενέργειάς του, και επωφελήθηκαν από το κενό εξουσίας για να λεηλατήσουν τα μαγαζιά. Το συνδικάτο των εργατών στις πετρελαιοβιομηχανίες δήλωσε πως αυτό το πραξικόπημα ήταν το αποτέλεσμα της βίας και της φτώχιας που ανθούσε στη χώρα. Εξέφρασε επίσης μια θέση παρόμοια με εκείνη του Abu Bakr. «Καμμία κοινωνία που δένεται χειροπόδαρα από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα δεν συνεχίζει να είναι κοινωνία» δήλωσε.

Οι εξεγέρσεις ξαναπέρασαν στην άλλη άκρη του Ατλαντικού. Καθώς το αμερικάνικο πεντάγωνο ετοιμαζόταν για πόλεμο στον Κόλπο, ένας από τους συμμάχους του, η μοναρχία του Μαρόκου, κτυπήθηκε από βίαιες διαδηλώσεις ενάντια στις απαιτήσεις του ΔΝΤ. Όπως είχε ξανασυμβεί το 1981 και το 1984 οι Μαροκίνοι βγήκαν στους δρόμους για να επιτεθούν σε τράπεζες, ακριβά αυτοκίνητα και κυβερνητικές υπηρεσίες. Ένα ξενοδοχείο 5 αστέρων άδειασε από τις τηλεοράσεις του και πυρπολήθηκε. Οι συγκρούσεις τον Δεκέμβριο του 1990 συνοδεύτηκαν από την γενική απεργία που κήρυξαν οι δύο μεγαλύτερες συνδικαλιστικές ομοσπονδίες απαιτώντας, μεταξύ άλλων, τον διπλασιασμό των κατώτατων μισθών. Όπως είχε συμβεί και στο Τρινιτάντ δεν ήταν τα συνδικάτα που ξεκίνησαν τις συγκρούσεις· αλλά έβλεπαν με συμπάθεια το γεγονός πως ο κόσμος που λεηλατούσε τα μαγαζιά και έριχνε πέτρες στην αστυνομία και τον στρατό στρεφόταν εναντίον της λιτότητας.

Προς τα τέλη του '80, μια δεκαετία σκληρής λιτότητας και εκτεταμένου πολέμου βρισκόταν αντιμέτωπη με μια διεθνή intifadah. Καθώς όμως το κύμα της ανταρσίας απλωνόταν σε ολόκληρη τον πλανήτη, το κεφάλαιο σχεδίαζε αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου και αναδιάρθρωση της πετρελαϊκής βιομηχανίας, ειδικά στις περιοχές «χαμηλού κόστους» (δηλαδή υψηλής κερδοφορίας). Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο θα έπρεπε να γίνει ένα «γενναίο» άλμα στην καταπίεση, ώστε να αποτραπεί το ενδεχόμενο επαναστατικών εκρήξεων παρόμοιων με εκείνες στα τέλη της δεκαετίας του '70 και στις αρχές του '80. Οι τιμές του πετρελαίου δεν μπορούσαν να ανέβουν αυτόματα, μαζικά προγράμματα επενδύσεων ήταν έτοιμα να ξεκινήσουν, και απέναντι σ' αυτά το πετρελαϊκό προλεταριάτο έδειχνε να αναδιοργανώνεται. Συνέβαιναν ήδη μαζικοί ξεσηκωμοί στη Μέση Ανατολή και κάθε προσπάθεια επίθεσης στο προλεταριάτο στην περιοχή αυτή θα μπορούσενα προκαλέσει ακόμα πιο σοβαρές και εκτεταμένες ανταρσίες σε ακόμα πιο ζωτικούς τομείς της παραγωγής. Η μόνη λύση για το κεφάλαιο ήταν να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για ωμή τρομοκρατία πριν ξεκινήσουν οποιεσδήποτε σοβαρές αλλαγές στην πετρελαϊκή βιομηχανία. Ο πόλεμος στον Κόλπο ήταν ακριβώς αυτό: *η βίαιη αποσύνθεση της εργατικής τάξης*.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΕΡΓΑΤΕΣ ΣΤΟ ΙΡΑΚ ΚΑΙ ΣΤΟ ΚΟΥΒΕΪΤ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟΝ ΚΟΛΠΟ

¿CUANTOS?